

บทที่ 2

ภูมิภาพความเป็นชนบท

(Rurality Landscape)

วัตถุประสงค์

เมื่อศึกษาบทนี้แล้วสามารถให้คำจำกัดความและอธิบายเกี่ยวกับลักษณะพื้นที่ชนบท ความเป็นชนบท การเปลี่ยนแปลงของชนบท ความแตกต่างระหว่างชนบท และรูปแบบความเป็นชนบทในปัจจุบันและอนาคตได้

1. พื้นที่ชนบท (rural area)

คำจำกัดความการศึกษาพื้นที่ (study area) นั้น เป็นสิ่งจำเป็นขั้นแรกในการศึกษาภูมิศาสตร์ชนบท ชนบทในความหมายทางวิชาการมีคำจำกัดความที่ใช้เป็นเกณฑ์แตกต่างกันมากมาย ประเด็นพื้นฐานของคำจำกัดความชนบทนั้นอยู่ที่การมองชนบทด้วยทัศนะเช่นไร ทัศนะแต่ละทัศนะจะมีภูมิภาพชนบทลักษณะใดลักษณะหนึ่งที่สำคัญเป็นคำจำกัดความ ทำให้ภาพรวมพื้นที่ชนบทมีคำจำกัดความเฉพาะหลากหลาย และที่สำคัญของคำจำกัดความชนบทที่นิยมใช้กันมากในทางวิชาการก็คือ เปรียบเทียบลักษณะความแตกต่างกับเมือง โดยให้ลักษณะต่างๆ ระหว่างชนบทกับเมืองมีลักษณะเป็นตรงข้ามกัน แต่ความแตกต่างบางลักษณะก็ยังมีเกณฑ์ที่ไม่แน่นอนและมีความคลุมเครือ ไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะทางพื้นที่ชนบทอย่างทั่วไปได้ทั้งหมด คำจำกัดความของคำว่าชนบทโดยทั่วไปอาจแบ่งออกได้เป็น 5 ประเภท คือ 1) คำจำกัดความทางด้านการบริหาร 2) คำจำกัดความโดยใช้จำนวนประชากร 3) คำจำกัดความโดยใช้การใช้ที่ดินและความหนาแน่น 4) คำจำกัดความโดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ และ 5) คำจำกัดความโดยใช้รูปแบบทางสังคม ซึ่งรายละเอียดของคำจำกัดความแต่ละประเภทมีเกณฑ์ดังต่อไปนี้.-

1.1 คำจำกัดความทางพื้นที่การบริหาร พื้นที่ชนบทตามคำจำกัดความนี้จะมีขอบเขตที่แบ่งตามการปกครองลักษณะการตั้งถิ่นฐาน โดยแต่ละประเทศจะมีข้อกำหนดทางกฎหมายแตกต่างกัน หลักเกณฑ์พื้นฐานที่ใช้พิจารณา ได้แก่ ขนาดของจำนวนประชากรหรือความหนาแน่นของประชากรหรืออาชีพของประชากร และความเข้าใจที่เป็นสากลของคำจำกัด

ความพื้นที่ชนบทนี้ก็คือ พื้นที่ส่วนที่อยู่นอกเขตเมืองทั้งหมด สำหรับพื้นที่ชนบทของประเทศ ไทยตามคำจำกัดความนี้ก็คือ พื้นที่ส่วนที่อยู่นอกเขตเทศบาลนคร เทศบาลเมือง และสุขาภิบาลทั้งหมด การที่รวมเอาเขตสุขาภิบาลไว้เป็นเขตเมืองนั้นเพราะ เขตสุขาภิบาลนั้นมีโครงสร้างพื้นฐาน (basic infrastructure) ที่แตกต่างจากหมู่บ้านมาก และมีแบบแผนที่มาของแหล่ง รายได้ใกล้เคียงกับเขตเทศบาลมากกว่าชนบท ตามคำจำกัดความนี้พื้นที่ชนบทไทยจะมีสัดส่วนร้อยละ 95 ของพื้นที่ทั้งประเทศ

1.2 คำจำกัดความโดยใช้จำนวนประชากร เกณฑ์จำนวนประชากรพื้นที่ชนบทใน คำจำกัดความนี้ กำหนดจากขีดจำกัดของประชากรต่ำสุดของเมืองเล็ก (town) แต่ละประเทศ จะใช้เกณฑ์จำนวนประชากรต่ำสุดของเมืองเล็กแตกต่างกัน เช่น บางประเทศในกลุ่มสแกนดิเนเวีย (สวีเดน) จำนวนประชากรเมืองกำหนดตั้งแต่ 200 คนขึ้นไป กรีซกำหนดประชากรเมืองตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป สหรัฐอเมริกาคำหนดไว้ 2500 คน และญี่ปุ่นกำหนดไว้ 30,000 คน ฉะนั้น พื้นที่ชนบทตามเกณฑ์นี้ก็คือ พื้นที่ส่วนที่มีจำนวนประชากรต่ำกว่าเกณฑ์ของเมือง เล็กนั่นเอง เป็นคำจำกัดความชนบทที่ประเทศต่าง ๆ จะมีพื้นที่ที่เรียกว่าชนบทมีสภาพที่แตก ต่างกัน แม้ว่าตัวเลขที่ได้จากการวัดบางครั้งจะได้ค่าที่ใกล้เคียงกันก็เป็นเพียงค่าตัวเลขรวม เท่านั้น การนำมาใช้เปรียบเทียบกันควรตระหนักถึงเกณฑ์ที่แต่ละประเทศใช้กำหนดเสียก่อน เพราะตัวเลขที่เป็นค่าวัดได้ออกมาเหมือนกัน แต่ฐานที่มาของตัวเลขวัดต่างกันจะสรุปเปรียบเทียบว่าเหมือนกันนั้นก็เป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้องนัก

1.3 คำจำกัดความโดยใช้การใช้ที่ดินและความหนาแน่น เป็นเกณฑ์ที่นักภูมิศาสตร์ หลายคนใช้เป็นคำจำกัดความพื้นที่ชนบท เช่น เซอร์รี่ (Cherry, 1976) และโดเวอร์ (Dower, 1980) ให้เหตุผลว่า การใช้ที่ดินเขตพื้นที่ชนบทนั้นในแต่ละประเทศจะมีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากรที่ต่ำ และการเกษตรกรรม การทำป่าไม้ หรือทุ่งหญ้า เป็นกิจกรรมที่เด่น ส่วน ไวท์บีและวิลลิส (Whitby and Willis, 1978) ได้ใช้เกณฑ์ลักษณะพื้นที่ชนบทบนความเด่นของ การใช้ที่ดินทางการเกษตรกรรม ที่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางธรรมชาติโดยทั่วไปสูง สรุปพื้นที่ ชนบทตามเกณฑ์คำจำกัดความนี้ก็คือ พิจารณาจากลักษณะการใช้ที่ดินแบบกว้างที่มีการเกษตรกรรม การทำป่าไม้และทุ่งหญ้าเป็นกิจกรรมหลัก มีความหนาแน่นของประชากรต่ำ และกิจกรรมการใช้ที่ดินจะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางธรรมชาติโดยทั่วไปสูง

1.4 คำจำกัดความโดยใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจ พื้นที่ชนบทตามเกณฑ์นี้จะกำหนด จากอาชีพและรายได้ของประชากร อาชีพหลักส่วนใหญ่ของประชากรจะประกอบอาชีพอยู่ใน ปฐมภูมิ ที่มีทั้งแบบก้าวหน้าสูง ก้าวหน้าปานกลาง และล้าหลัง รายได้โดยเฉลี่ยต่อคนหรือ

ครอบครัวยุคใหม่ก็อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำ เมื่อเปรียบเทียบกับครอบครัวอาชีพอื่น ๆ ดังนั้น ค่าตัวเลขของจำนวนประชากรและรายได้ของการประกอบอาชีพขั้นปฐมภูมิจึงเป็นเกณฑ์จำกัดความพื้นที่ชนบทที่นักภูมิศาสตร์นิยมใช้ร่วมกับหลักเกณฑ์อื่น ๆ มาก เพราะสามารถใช้จำแนกพื้นที่ระหว่างชนบทกับเมืองออกจากกันได้

1.5 จำกัดความโดยใช้รูปแบบทางสังคม ประชาชนที่อยู่ในเขตชนบทส่วนใหญ่นั้นจะมีวิถีชีวิตหรือรูปแบบการดำเนินชีวิต มีเอกภาพเป็นแบบเดียวกัน มีฐานะทางสังคมและฐานะทางเศรษฐกิจไม่แตกต่างกัน มีจารีตประเพณีและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมที่แน่นแฟ้น การตั้งถิ่นฐานมีขนาดเล็กมีที่ตั้งที่สัมพันธ์กับความโดดเด่นจากบริเวณโดยรอบ ซึ่งเกณฑ์นี้เมื่อใช้พิจารณาควบคู่กับรูปแบบสังคมเมือง จะทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างชนบทและเมืองในด้านรูปแบบสังคมที่ชัดเจน ซึ่งจำกัดความนี้เป็นเกณฑ์ที่นักสังคมวิทยาใช้ ในทางภูมิศาสตร์ก็ได้นำมาใช้ช่วยเป็นจำกัดความพื้นที่ชนบทร่วมกับจำกัดความอื่น ๆ เพื่อความชัดเจนทางพื้นที่เช่นกัน

2. ความเป็นชนบท (rurality)

การพิจารณาลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพียงอย่างเดียวของชนบท ไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะทางพื้นที่ชนบทได้ทั้งหมด นักภูมิศาสตร์จึงพยายามหาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เป็นส่วนประกอบหรือแสดงคุณสมบัติทางพื้นที่ความเป็นชนบทหลาย ๆ อย่างเข้าด้วยกัน โดยคำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ 1) สามารถใช้วิเคราะห์ชนบทเชิงพื้นที่ได้อย่างมีเหตุผล 2) ให้ความสัมพันธ์และความแตกต่างเชิงพื้นที่อย่างชัดเจน 3) สามารถใช้กับพื้นที่ชนบทได้อย่างทั่วไป และ 4) สามารถประยุกต์ใช้ในการวิจัยสนามทางภูมิศาสตร์ชนบทได้ วิธีการพื้นฐานในการศึกษานั้นจะใช้วิธีการวัดทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณประกอบกัน

โซโรคินและซิมเมอร์แมน (Sorokin and Zimmerman, 1929) ได้จำแนกเกณฑ์ที่แสดงให้เห็นความเป็นชนบททางพื้นที่ ประกอบด้วยลักษณะสำคัญและเด่น 8 ปัจจัยด้วยกัน คือ อาชีพ สิ่งแวดล้อม ขนาดของชุมชน ความหนาแน่นของประชากร ความเป็นแบบเดียวกันของประชากร ความแตกต่างทางด้านสังคม การเคลื่อนที่และระบบการปฏิสัมพันธ์ (Clout, 1972 : 35-36)

1) อาชีพ (occupation) พื้นที่ที่เป็นชนบทนั้นจะมีสัดส่วนของผู้ใช้แรงงานสูง และแรงงานของครอบครัวส่วนใหญ่เหล่านี้จะมีอาชีพเกี่ยวข้องโดยตรงกับการจัดกระทำกับพื้นที่ดิน ในรูปของการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ และการทำป่าไม้ แรงงานที่ทำอาชีพอื่น ๆ จะมีอยู่ในสัดส่วนที่น้อยกว่ามาก

2) สิ่งแวดล้อม (environment) สภาพสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ชนบทนั้น ลักษณะทางธรรมชาติจะเป็นลักษณะสิ่งแวดล้อมที่เด่น มากกว่าสิ่งที่มนุษย์ทำหรือสร้างขึ้น (man - made) ภูมิภาพที่เป็นสิ่งที่ทำขึ้นมานั้นก็ได้แก่ทุ่งนาและสวนไม้ยืนต้น ซึ่งสภาพแวดล้อมของสิ่งที่ทำขึ้นมานั้นก็เป็นลักษณะธรรมชาติที่มนุษย์ดัดแปลงเท่านั้นเอง (Modified by man) พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของธรรมชาติโดยทั่วไปสูง

3) ขนาดของชุมชน (community size) ลักษณะการตั้งถิ่นฐานในชนบทนั้น ปกติจะเป็นชุมชนขนาดเล็กที่เล็กกว่าเมืองเล็กที่กำหนด เป็นขีดจำกัดด้านขนาดที่ค่อนข้างจะเป็นสากล ที่ตั้งส่วนใหญ่จะสัมพันธ์กับความโดดเด่นจากพื้นที่ดินเพาะปลูกบริเวณรอบ ๆ

4) ความหนาแน่นของประชากร (population density) พื้นที่ชนบททุกแห่งเมื่อคิดสัดส่วนระหว่างจำนวนประชากรกับพื้นที่ที่อยู่อาศัยและที่ใช้ประกอบอาชีพ จะมีความหนาแน่นต่อหน่วยพื้นที่ต่ำ เพราะอาชีพของประชากรชนบทนั้นมีลักษณะการใช้ที่ดินแบบกว้าง เกณฑ์ความหนาแน่นนี้ไม่มีมาตรฐานกำหนดที่แน่นอนสำหรับพื้นที่ชนบท

5) ความเป็นแบบเดียวกันของประชากร (homogeneity of the population) ชุมชนต่าง ๆ ในชนบทนั้นประชากรส่วนใหญ่จะมีความเป็นแบบเดียวกันในทางสังคม มีลักษณะที่เหมือนกันทางด้านภาษา ความเชื่อ ความเห็น จารีตประเพณี และมีรูปแบบพฤติกรรมที่แนวโน้มส่วนใหญ่เป็นไปในทางเดียวกัน นอกจากนั้นศาสนาและสถาบันครอบครัวก็เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อประชากรชนบท

6) ความแตกต่างทางด้านสังคม (social differentiation) ในพื้นที่ชนบทนั้นความแตกต่างทางด้านชนชั้นนั้นมีน้อยมาก เพราะหมู่บ้านในชนบทนั้นไม่มีความแตกต่างทางด้านประเภทของพื้นที่ที่อยู่อาศัย หรือมีอาชีพเชี่ยวชาญเฉพาะเหมือนกับที่เกิดขึ้นภายในเมืองใหญ่หรือมหานคร นอกจากนี้ การติดต่อปะทะสังสรรค์กันแบบเผชิญหน้า (face of face contacts) ของประชากรในชุมชนหรือละแวกบ้านก็เป็นน้ำหนักที่มีส่วนทำให้เกิดดุลยภาพกับความแตกต่างทางสังคมในพื้นที่ชนบทอย่างมาก (ปัจจุบันจะมีการแบ่งชนชั้นสังคมชนบทด้วยขนาดที่ดินถือครอง)

7) การเคลื่อนที่ (mobility) ทั้งในทางพื้นที่และทางสังคมนั้น ชนบทจะมีการเคลื่อนที่น้อยกว่าในเมือง จากผลงานของวิลเลียม (Williams, 1963) ที่ศึกษาในอังกฤษและของแฮกเกอร์สแตนด์ (Hagerstrand, 1957) ที่ศึกษาในสวีเดน ได้แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการเคลื่อนย้ายในระยะทางสั้น ๆ (short distance) ระหว่างพื้นที่ที่มีการตั้งถิ่นฐานใกล้กัน ก่อนที่จะมีเส้นทางเข้ามา ส่วนการเคลื่อนที่ทางสังคมในชนบทนั้น การเคลื่อนที่ทั้งในแนวตั้งและแนว

นอนจะมีน้อยกว่าในเมือง ทั้งนี้ เพราะว่า ประชากรส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรมเหมือนกัน และอยู่ในวัฏจักรแห่งความยากจน ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะมีการเคลื่อนที่ทางสังคม

8) ระบบการปฏิสัมพันธ์ (systems of interaction) โดยทั่วไปนั้น ลักษณะการตั้งถิ่นฐานแบบที่เป็นชนบทจะมีขนาดเล็ก การเคลื่อนย้ายเริ่มแรกจะกระทำอยู่ในบริเวณรอบ ๆ ชุมชนก่อน และความถี่จะขยายไปยังเขตการตั้งถิ่นฐานชนบทที่ใกล้เคียง ในระยะไกล ๆ จะมีน้อย ความสัมพันธ์ต่าง ๆ ในชนบทส่วนใหญ่จะเป็นการปะทะสังสรรค์แบบเผชิญหน้า ในความเป็นจริงของสังคมชนบทนั้นมีโครงข่ายสังคม (social network) เป็นแบบ Close - Knit คือ จะรู้จักกันทุกคนและมีปฏิสัมพันธ์กันบ่อย ปฏิสัมพันธ์ในสังคมชนบทจะมีกิจกรรมทางพื้นที่แผ่ขยายอยู่ 5 ประเภท คือ ความเป็นญาติกัน (kinship) วิถีชีวิตทางเศรษฐกิจ (economic life) การเมือง (politics) พิธีการต่าง ๆ หรือกิจกรรมทางศาสนา (ritual or religious activity) และความบันเทิง (recreation)

นอกจากนี้ วอลก์เยส (Volgyes) ได้กำหนดว่า ความเป็นชนบทมีลักษณะปรากฏการณ์ทางพื้นที่โดยทั่วไป อยู่ด้วยกัน 4 ลักษณะ คือ (Volgyes, 1980 : 4)

1) ภูมิภาคที่เป็นอยู่หรือที่อยู่อาศัย โดยทั่วไปยอมรับได้โดยองค์ประกอบที่เห็นประจักษ์ในชนบทนั้น

2) มีความสัมพันธ์กับความหนาแน่นของประชากรต่ำ

3) ลักษณะเด่น คือ มีแรงงานจำนวนมาก (labor - intensive) มีอาชีพหลายอย่าง แต่ปกติส่วนใหญ่เป็นการเกษตรกรรม

4) มีทัศนคติแบบประเพณีนิยม (traditional attitude) และวิถีการดำเนินชีวิต (life - style) ในลักษณะของชนบทที่พิสูจน์ได้โดยง่าย

สำหรับความเป็นชนบทในเชิงปริมาณ (quantitative) นั้น ขอบข่ายความเป็นชนบทจะอยู่บนพื้นฐานที่ใช้วิธีการวัดเป็นแบบปรนัย พื้นที่เกี่ยวกับความเป็นชนบทจะมีลักษณะที่มองภาพกว้างขึ้นหรือเป็นภาพรวม โดยอาจจะใช้ส่วนประกอบหรือปรากฏการณ์ทางพื้นที่ที่เด่น อย่างหนึ่งหรือหลาย ๆ อย่างประกอบกัน ดังเช่น ความเป็นชนบทที่วัดจากอัตราส่วนร้อยละของจำนวนประชากรในพื้นที่ชนบทกับจำนวนประชากรรวมทั้งหมด คือ

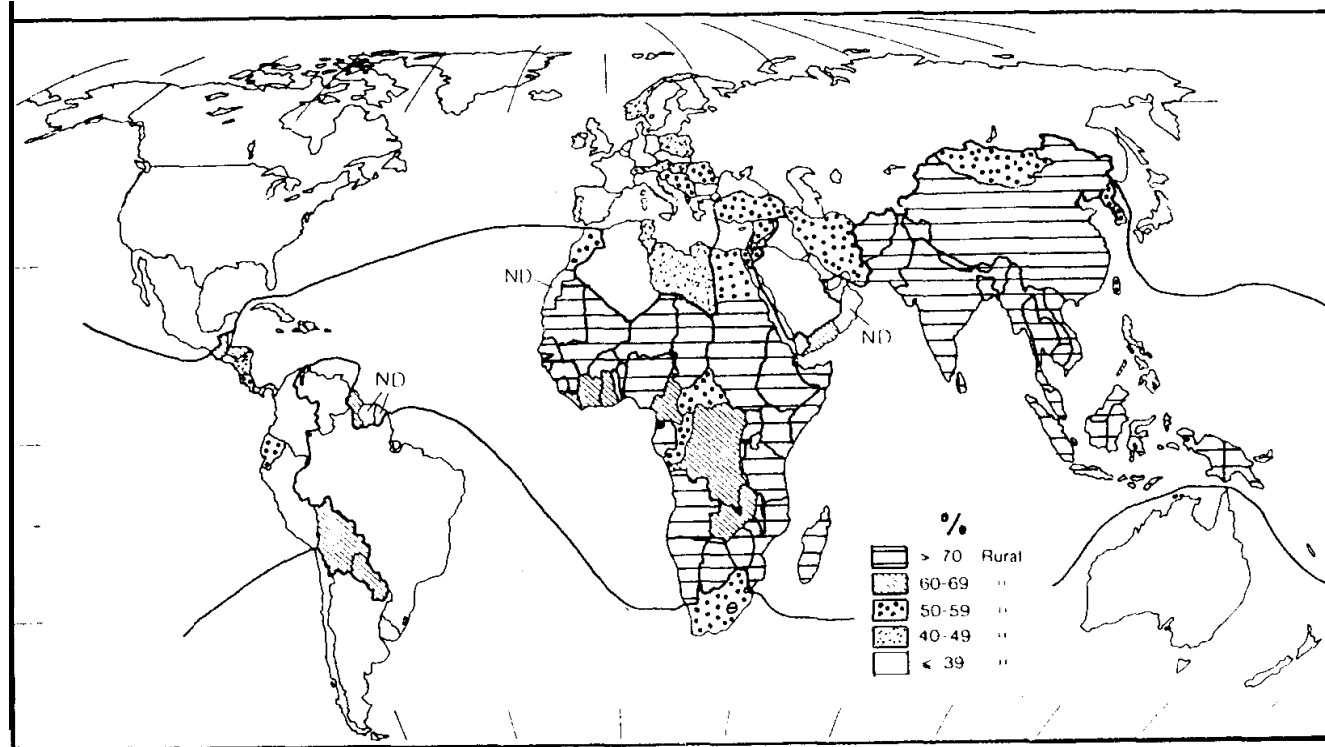
$$\text{ความเป็นชนบท} = \frac{\text{จำนวนประชากรในพื้นที่ชนบท}}{\text{จำนวนประชากรรวมทั้งหมด}} \times 100$$

ฉะนั้น การพิจารณาพื้นที่ชนบทในลักษณะกว้าง ระดับความเป็นชนบทสามารถให้ความแตกต่างแบบรวมๆ ได้ ประเทศที่มีระดับความเป็นชนบทสูงโดยเฉพาะประเทศในกลุ่มกำลังพัฒนา อาชีพเกษตรกรรมจะเป็นอาชีพส่วนใหญ่ของประชากร และมีสิ่งอำนวยความสะดวกสมัยใหม่น้อย ส่วนประเทศพัฒนาแล้วส่วนใหญ่ระดับความเป็นชนบทต่ำ ลักษณะต่างๆ จะเป็นตรงข้ามกับความเป็นชนบทสูง ถึงแม้ว่า ค่าความเป็นชนบทจะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามจำนวนประชากรทั้งหมด (ส่วน) และจำนวนประชากรในพื้นที่ชนบท (เศษ) ก็ตาม ความเป็นชนบทในแนวการวัดนี้ก็ยังสามารถให้ภาพรวมชนบทที่ไม่ซับซ้อนนักได้ดี ดังแผนที่รูปที่ 2.1

ส่วนคลุคซ์ (Cloke, 1977) ได้ใช้แนวความคิดแบบอุปมานศึกษาความเป็นชนบท สร้างดัชนีความเป็นชนบท (index of rurality) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ส่วนประกอบหลัก (principal components analysis) จากตัวแปรลักษณะต่างๆ ของชนบท 16 ตัวแปร เช่น ประชากร ลักษณะของบ้าน อาชีพ ลักษณะ การย้ายถิ่นตามระยะทางจากศูนย์กลาง และอื่นๆ เป็นการศึกษาความเป็นชนบทด้วยการใช้ลักษณะต่างๆ ของปรากฏการณ์ทางพื้นที่ในชนบทมาพิจารณาร่วมกัน สำหรับย่านชนบทในอังกฤษและเวลส์ จากตัวเลขดัชนีความเป็นชนบทคลุคซ์ได้จำแนกความเป็นชนบทออกเป็น 4 ระดับด้วยกันคือ 1) มีความเป็นชนบทมากที่สุด (extream rural) 2) มีความเป็นชนบทปานกลาง (intermediate rural) 3) ไม่มีความเป็นชนบทปานกลาง (intermediate non - rural) และ 4) ไม่มีความเป็นชนบทมากที่สุด (extream non - rural) (Cloke, 1983 : 10-11 และ Pacione, 1984 : 3-4) ระดับความเป็นชนบทนี้เป็นการจำแนกจากลักษณะที่สำคัญ 2 ลักษณะ คือ ความกดดัน (pressure) กับความห่างไกล (remotor) ของพื้นที่ชนบท ซึ่งรูปแบบทางพื้นที่ที่ปรากฏนั้นอิทธิพลของเมืองมีความสำคัญอย่างมาก ความเข้มของอิทธิพลเมืองในด้านความกดดันต่อพื้นที่ชนบท ปกติจะเพิ่มขึ้นตามระยะทางจากศูนย์กลางของเมือง แต่บางพื้นที่นั้นปัจจัยท้องถิ่นเฉพาะต่างๆ (specific local factors) ก็สามารถที่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบทางพื้นที่ได้เช่นกัน โดยเฉพาะระบบสังคมชนบทแบบประเพณีนิยม หรือนโยบายการวางแผนเพื่อจำกัดในด้านแนวของพื้นที่สีเขียว เป็นศูนย์กลางที่ลดอิทธิพลของเมืองต่อพื้นที่ชนบทห่างไกลได้อย่างหนึ่ง ดังรูปที่ 2.2

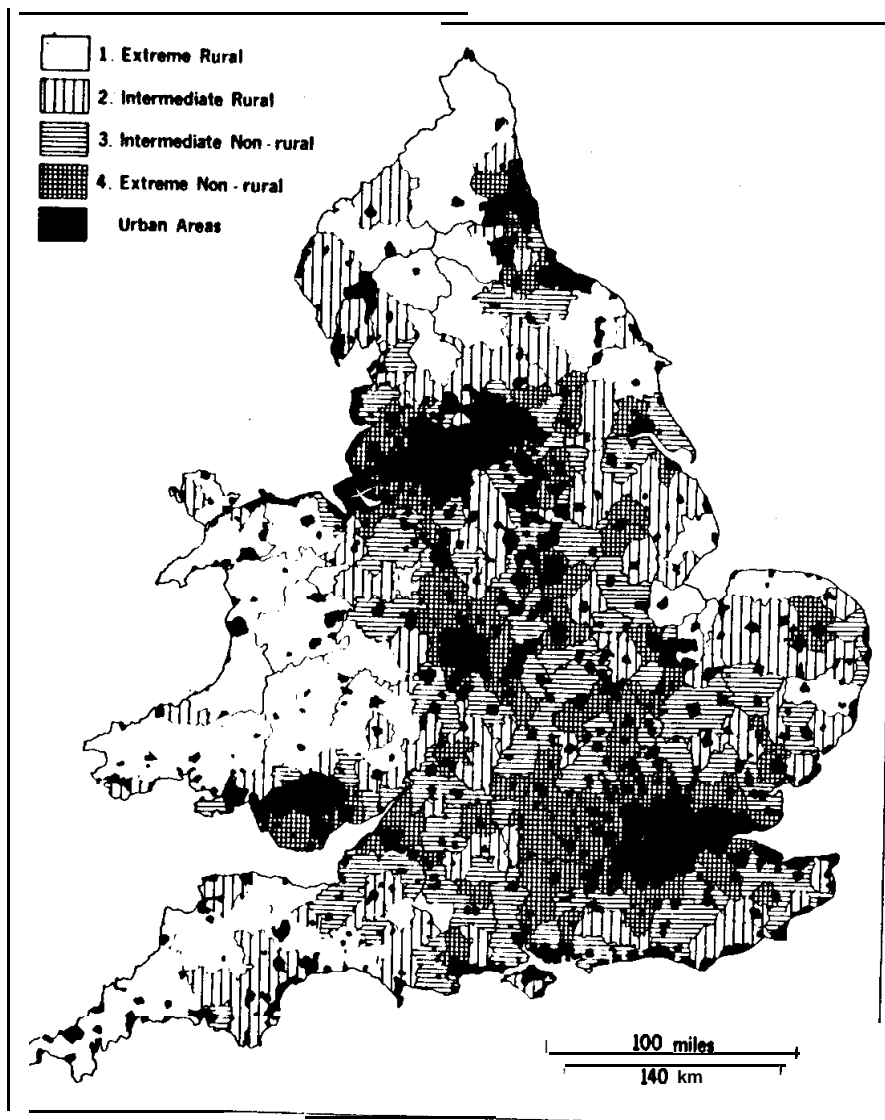
3. การเปลี่ยนแปลงความเป็นชนบท

สภาพทางสิ่งแวดล้อมโดยทั่วไปในพื้นที่ชนบทเป็นสภาพที่ไม่ใช่ระบบปิด ความ เป็นชนบทจึงมีการเปลี่ยนแปลงเป็นลำดับมาตลอดเวลา ทั้งในแบบวิวัฒนาการและแบบสร้าง ตัวเร่งกระตุ้นการเปลี่ยนแปลงให้เกิดเร็วขึ้นตามกระบวนการพัฒนา การเปลี่ยนแปลงความ เป็นชนบทเริ่มจากการเพิ่มขึ้นของคนในชนบท มีผลทำให้ต้องขยายพื้นที่ทำการเพาะปลูก

รูปที่ 2.1 ประเทศต่างของโลกที่มีประชากรชนบทสูง : ระหว่างแนวเส้นหมึกประเทศต่างเหล่านี้จะมี GNP น้อยกว่า 1,500 เหรียญสหรัฐต่อปี ยกเว้นคอสตาริกา ฟิลิปปินส์และไทยบาโก อิสราเอล สิงคโปร์ ฮังการี สำหรับประเทศที่อยู่นอกแนวเส้นหมึกที่มี GNP น้อยกว่า 1,500 เหรียญสหรัฐ ได้แก่ ภูนีเซีย แอลแบเนีย เลโซโท และรัฐเล็ก ๆ

ที่มา. Lea and Chaudhri, 1983 : 5

รูปที่ 2.2 ความเป็นชนบทใน อังกฤษและเวลส์
ที่มา. Cloke, 1983 : II

เปลี่ยนแปลงชนิดของพืชผลที่เคยอาศัยพืชหลักเพียงหนึ่งหรือสองชนิด มาเป็นการปลูกพืชชนิดต่าง ๆ ตามความต้องการของตลาดหรือความเหมาะสมกับพื้นที่ กิจกรรมทางเศรษฐกิจแบบยังชีพโดยอาศัยธรรมชาติค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไป การค้าขายและอาศัยเงินตราเป็นปัจจัยได้มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตในชนบทเพิ่มขึ้นเป็นลำดับ การปรับตัวเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวเป็นการเปลี่ยนแปลงความเป็นชนบทในพื้นที่ชนบทที่สำคัญ คือ ทำให้พื้นที่ชนบทบางส่วนคนในชนบทมีวิถีชีวิตเปลี่ยนไปในรูปแบบต่าง ๆ กัน เช่น.-

3.1 ออกจากการทำงานภาคเกษตร เข้าทำงานในเมืองเป็นพนักงานในโรงงานอุตสาหกรรม คนงานก่อสร้างหรือร้านค้า ตลอดจนการรับจ้างทำงานในบ้านตามบ้านของคนในเมือง

3.2 เปลี่ยนการประกอบอาชีพจากการเป็นเกษตรกรไปประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น ช่างก่อสร้าง ช่างไม้ ช่างปูน รับจ้างขนส่ง พ่อค้าและอื่น ๆ แต่ยังคงอาศัยอยู่ในท้องถิ่นเดิม

3.3 ประกอบอาชีพทางการเกษตรและหัตถกรรมพื้นบ้านหรืออื่น ๆ ที่เป็นการเพิ่มพูนรายได้ในช่วงว่างงานในไร่นาให้แก่ครอบครัว

3.4 ประกอบอาชีพทางการเกษตรและรับจ้างทั่วไป การรับจ้างนี้อาจจะทำงานอยู่ภายในท้องถิ่น หรืออพยพไปรับจ้างทำงานในสาขาการเกษตรและนอกการเกษตรในท้องถิ่นอื่น ซึ่งรวมถึงการเข้ามาหางานทำชั่วคราวในเมืองด้วย

การเปลี่ยนแปลงดังที่กล่าวนี้ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความเป็นชนบทหลายอย่าง โดยเฉพาะทำให้ชนบทมีฐานะความเป็นอยู่ของคนแตกต่างกัน แบบวิถีชีวิตชนบทเปลี่ยนไป พึ่งพาภายนอกมากขึ้น

4. ความเป็นชนบทที่แตกต่างระหว่างพื้นที่

เมื่อพิจารณาการกระจายผลประโยชน์ที่ได้จากการพัฒนาปรากฏว่า พื้นที่ชนบทได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบเหลื่อมล้ำกันไม่สม่ำเสมอทุกพื้นที่ ชนบทบางส่วนเท่านั้นได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาสามารถช่วยตัวเองได้ โดยเฉพาะชนบทในเขตพื้นที่ชลประทานหรือเขตพื้นที่ที่มีแนวการผลิตสูง ในขณะที่พื้นที่ชนบทส่วนอื่น ๆ ไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาเลย ได้ก่อให้เกิดปัญหาความยากจนและปัญหาความเหลื่อมล้ำในระหว่างพื้นที่ชนบทด้วยกัน มีลักษณะและสภาพที่แตกต่างกัน ดังนั้น แนวทางที่พัฒนาเพื่อแก้ปัญหาชนบทปรากฏว่า การแบ่งพื้นที่พัฒนาตามสภาพความแตกต่างที่ปรากฏระหว่างพื้นที่ชนบทเป็นแนวความคิดที่เป็นที่ยอมรับและมีการนำไปใช้กันอย่างแพร่หลายในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา ซึ่งมีลักษณะความเป็นชนบทที่จำแนกแตกต่างกันดังต่อไปนี้.-

โมเชอร์ (Mosher) ได้แบ่งพื้นที่พัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในพื้นที่ชนบท โดยการวัดจากศักยภาพการเติบโตของพื้นที่ชนบทที่แตกต่างกัน แบ่งพื้นที่ชนบทออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตต่ำ (low growth potential) 2) ชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตปานกลาง (immediate growth potential) และ 3) ชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตในอนาคตสูง (future growth potential) (Mosher, 1976 : 56 - 57)

ชินวูธ สุนทรสีมะ ได้แบ่งพื้นที่ชนบทตามสภาพความเจริญที่มีปรากฏอยู่แล้ว เช่น การคมนาคม การชลประทาน และลักษณะการประกอบอาชีพแตกต่างกัน 6 สภาพ คือ (ชินวูธ สุนทรสีมะ, 2522 : 18)

1) สภาพชนบทแบบที่ 1 เป็นสภาพชนบทที่ห่างไกลการคมนาคม ไม่มีการชลประทาน อาชีพหลักเป็นการเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ (subsistence)

2) สภาพชนบทแบบที่ 2 เป็นสภาพชนบทที่พอมีการคมนาคม แต่ไม่มีการชลประทาน อาชีพหลักทำการเกษตรกรรมและมีการประกอบอาชีพอื่นด้วย เช่น ทำหัตถกรรม พื้นบ้านหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อการค้าบ้างเล็กน้อย

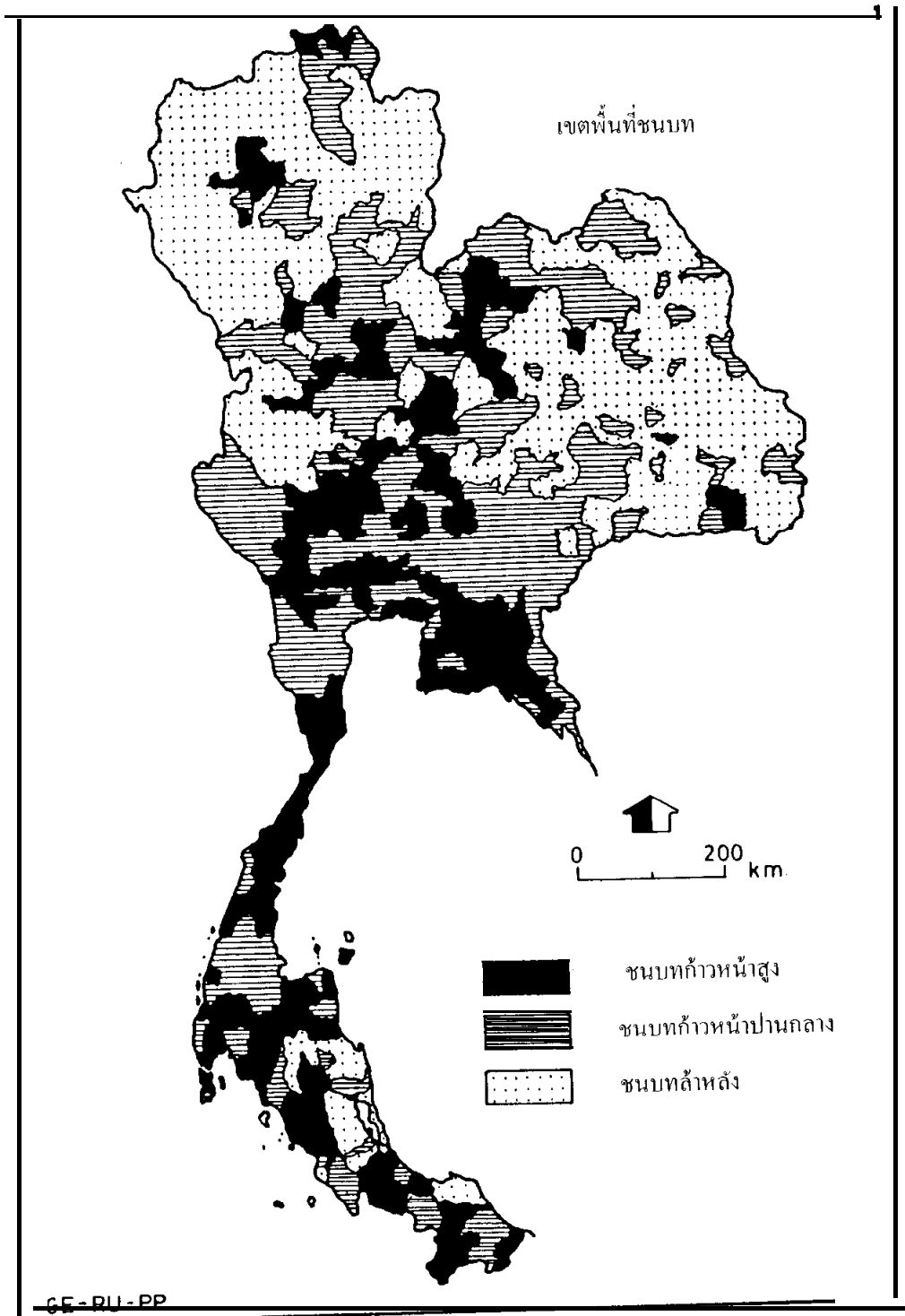
3) สภาพชนบทแบบที่ 3 เป็นสภาพชนบทที่มีการคมนาคม มีการชลประทาน หรือมีสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการประกอบอาชีพทางการเกษตรแบบสมบูรณ์

4) สภาพชนบทแบบที่ 4 เป็นสภาพชนบทที่มีแนวโน้มของอาชีพเกษตรกรรมจะเชื่อมโยงกับอุตสาหกรรมการเกษตร

5) สภาพชนบทแบบที่ 5 เป็นสภาพชนบทที่มีอาชีพเกษตรกรรมเชื่อมโยงกับการอุตสาหกรรมการเกษตรโดยตรง

6) สภาพชนบทแบบที่ 6 เป็นสภาพชนบทที่มีแนวโน้มที่จะเชื่อมโยง หรือมีความเชื่อมโยงอยู่แล้วกับแหล่งอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

สำหรับสภาพความแตกต่างของพื้นที่ชนบทไทยนั้น โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์ ได้จำแนกความแตกต่างออกเป็น 3 เขต ตามลักษณะและโครงสร้างของปัญหาความยากจน ที่เชื่อมโยงสัมพันธ์กับทางการเกษตรกรรม แต่ละเขตที่แบ่งสามารถระบุลงไปได้ชัดเจนถึงระดับพื้นที่ ได้แก่ เขตชนบทก้าวหน้า เขตชนบทปานกลาง และเขตชนบทล่าช้า (โฆสิต ปั้นเปี่ยมรัษฎ์, 2526 : 8-12) พื้นที่ชนบทแต่ละเขตดังกล่าวในระดับอำเภอและกิ่งอำเภอ มีขอบเขตทางพื้นที่ดังรูปที่ 2.3

รูปที่ 2.3 ความแตกต่างของเขตพื้นที่ชนบทไทย 3 ระดับ

1) เขตชนบทกึ่งน้ำ เป็นเขตพื้นที่ที่ระบบการเกษตรเปิดโอกาสให้มีการปรับปรุง ฐานะความเป็นอยู่ของครอบครัวได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ การทำการเกษตรในเขตนี้ส่วนใหญ่จะมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้ เป็นพื้นที่ในเขตชลประทานสมบูรณ์แบบ เขตพืชไร่ 2 ครั้ง และเขตปลูกพืชอุตสาหกรรม เขตผลไม้และไม่ยืนต้น เขตยางพาราพันธุ์ดี และเขตพืชผักสวนครัว ในปี 2526 มีพื้นที่ชนบทกึ่งน้ำประมาณ 35.76 ล้านไร่ หรือประมาณร้อยละ 29.48 ของพื้นที่ทำการเกษตรทั่วประเทศ

2) เขตชนบทปานกลาง เป็นเขตพื้นที่ที่มีความกึ่งน้ำปานกลางอยู่ใกล้ระบบชลประทาน สามารถป้องกันน้ำท่วมและเสริมปริมาณน้ำเพื่อการเพาะปลูกในฤดูฝนหรือเขตที่มีโอกาสปลูกพืชเสริมได้บ้างเล็กน้อยก่อนหรือหลังการปลูกข้าว ลักษณะของเขตชนบทปานกลางนี้กระจายอยู่ทั่วไปทุกภาคของประเทศ ฐานะความเป็นอยู่ส่วนใหญ่ “พออยู่ พอกิน” รายได้จะมีเล็กน้อยเพียงได้นั้น ขึ้นอยู่กับภาวะของฝนและราคาพืชไร่ในแต่ละปี มีความเสี่ยงภัยในด้านรายได้พอสมควร

3) เขตชนบทล้าหลัง เป็นเขตปลูกพืชครั้งเดียวโดยอาศัยน้ำฝน เกษตรกรส่วนใหญ่ในเขตนี้มักจะดำเนินการเกษตรในแบบยังชีพ เช่น ทำนาในหน้านา นอกหน้านาก็หาปลา เก็บผัก จับสัตว์ ตัดฝืน เลี้ยงสัตว์ รายได้ที่เป็นตัวเงินในชนบทนี้จะต่ำมาก นอกจากนั้น ยังต้องเสี่ยงภัยกับธรรมชาติสูง การเจ็บไข้หรือป่วยก็อาศัยยากลางบ้าน ยาแผนโบราณ หรือบางพื้นที่ก็รักษาด้วยความเชื่อทางไสยศาสตร์ มีกิจกรรมและพิธีกรรมพื้นบ้านเป็นอันมากซึ่งจะใช้แรงงานหมดไปในกิจกรรมเหล่านี้

5. รูปแบบความเป็นชนบทในปัจจุบันและอนาคต

ถ้าพิจารณาความเป็นชนบทในลักษณะรวมจากจำนวนประชากร ท้องที่การสหประชาชาติ (1980) ได้ทำการศึกษารูปแบบการเติบโตของประชากรชนบทและเมืองภูมิภาคต่าง ๆ ของโลก จากสถิติตั้งแต่ปี 1950 และคาดประมาณการณ์จนถึงปี 2000 จะพบว่ามีลักษณะรูปแบบความเป็นชนบทที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

5.1 จำนวนประชากรที่อาศัยในพื้นที่ชนบท จากตาราง 2.1 จะพบว่าการเปลี่ยนแปลงรูปแบบการตั้งถิ่นฐานของประชากรในชนบท ตั้งแต่ปี 1950-2000 จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบท ภูมิภาคกำลังพัฒนาหรือการพัฒนาน้อยมีจำนวนมากกว่าในภูมิภาคที่พัฒนาแล้ว ซึ่งจากการคาดประมาณการณ์ในปี 2000 ภูมิภาคพัฒนาน้อยจะมีจำนวนประชากรในชนบทประมาณ 2751 ล้านคน ในภูมิภาคพัฒนาแล้วจะมีประมาณ 294 ล้านคน แสดงให้

เห็นว่า ประชากรส่วนใหญ่ในประเทศพัฒนาแล้วจะตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตเมือง และก็เป็นที่น่าสังเกตอีกว่าประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทของภูมิภาคพัฒนาน้อย มีจำนวนเพิ่มขึ้นในลำดับเฉลี่ยประมาณปีละ 27.6 ล้านคน เฉพาะภูมิภาคเอเชียใต้จะมีจำนวนประชากรชนบทเพิ่มขึ้นเฉลี่ยปีละประมาณ 16.6 ล้านคน ในภูมิภาคแอฟริกาเฉลี่ยประมาณ 5.6 ล้านคน

แต่จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทของภูมิภาคพัฒนาแล้ว มีจำนวนลดลงเป็นลำดับในช่วง 50 ปีแต่ละปีเฉลี่ยลดลงประมาณ 2.2 ล้านคน ในช่วงปี 1950-1975 มีจำนวนลดลงเฉลี่ยปีละประมาณ 1.4 ล้านคน แต่ในช่วง 1975-2000 เฉลี่ยลดลงประมาณปีละ 3 ล้านคน ในภูมิภาคยุโรปจำนวนประชากรชนบทลดลงเฉลี่ยประมาณปีละ 1 ล้านคน สำหรับภูมิภาคอเมริกาเหนือประชากรชนบทในช่วงปี 1950-1975 มีจำนวนเพิ่มขึ้นจาก 60 ล้านคน เป็น 66 ล้านคน แต่ในช่วงปี 1975-2000 จะมีจำนวนลดลง คาดว่าในปี 2000 จะมีประชากรอาศัยอยู่ในชนบทประมาณ 57 ล้านคน ในสหภาพโซเวียตนั้นประชากรที่อาศัยอยู่ในชนบทก็มีจำนวนลดลง โดยเฉพาะในช่วงปี 1975-2000 ลดลงเฉลี่ยประมาณ 0.96 ล้านคนต่อปี

5.2 อัตราเพิ่มของประชากรในพื้นที่ชนบท จากข้อมูลในตาราง 2.2 แสดงให้เห็นว่า อัตราการเพิ่มของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทของภูมิภาคพัฒนาน้อย สูงกว่าอัตราการเพิ่มของประชากรชนบทเฉลี่ยของโลก และภูมิภาคที่มีอัตราการเพิ่มของประชากรในชนบทสูง ได้แก่ ภูมิภาคแอฟริกาและเอเชียใต้ ส่วนภูมิภาคเอเชียตะวันออกมีแนวโน้มรวมของอัตราเพิ่มลดลงสำหรับภูมิภาคพัฒนาแล้วทั้งที่เป็นภูมิภาครวมและภูมิภาคย่อยต่างๆ อัตราเพิ่มของประชากรที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ชนบทมีอัตราเพิ่มติดลบ แสดงให้เห็นว่านอกจากจำนวนประชากรในชนบทไม่เพิ่มแล้ว ยังลดจำนวนลงอีกด้วยโดยเฉพาะในยุโรปเหนือ ยุโรปตะวันตก และญี่ปุ่น มีอัตราเพิ่มของประชากรชนบทติดลบสูง ในช่วงปี 1975-1980 มีอัตราเพิ่ม -1.85, -1.14 และ -1.59 เปอร์เซนต์ตามลำดับ

5.3 อัตราส่วนของประชากรในพื้นที่ชนบทต่อประชากรทั้งหมด จากข้อมูลในตาราง 2.3 แสดงให้เห็นว่า สัดส่วนร้อยละของประชากรชนบทของโลกมีแนวโน้มลดลงเป็นลำดับ คาดประมาณการณ์ว่าในปี 2000 จะมีประชากรชนบทร้อยละ 48.71 ของประชากรโลก ในภูมิภาคพัฒนาน้อยนั้นจะมีสัดส่วนร้อยละของประชากรในชนบทสูงกว่าภูมิภาคพัฒนาแล้วมาก ดังเช่นในปี 1980 ภูมิภาคพัฒนาน้อยมีประชากรชนบทร้อยละ 69.47 ภูมิภาคพัฒนาแล้วมีร้อยละ 29.85 แต่เป็นที่น่าสนใจที่ว่าภูมิภาคพัฒนาน้อยมีสัดส่วนของประชากรชนบทลดลงค่อนข้างสูง คือ ในปี 1975 มีร้อยละ 71.94 ลดลงเหลือร้อยละ 56.54 ในปี 2000 ซึ่งต่างจากภูมิภาคพัฒนาแล้วที่สัดส่วนของประชากรชนบทลดลงแต่ลดลงค่อนข้างน้อยมาก แสดงให้

เห็นว่าภูมิภาคพัฒนาน้อยมีแนวโน้มสัดส่วนการเพิ่มของประชากรเมืองสูง ซึ่งแนวโน้มนี้จะทำให้จำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในเมืองของภูมิภาคพัฒนาน้อย มีจำนวนมากกว่าประชากรเมืองในภูมิภาคพัฒนาแล้ว (United Nations, 1980 : II) ภูมิภาคที่มีสัดส่วนร้อยละของประชากรชนบทลดลงค่อนข้างสูง ได้แก่ ภูมิภาคแอฟริกาและภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียง ในปี 1980 และ 2000 มีสัดส่วนร้อยละลดลงตามลำดับดังนี้ 71.15, 66.95 และ 57.51, 54.57

6. สรุป

พื้นที่ชนบทในความหมายทางวิชาการมีคำจำกัดความที่ใช้เป็นเกณฑ์แตกต่างกันมาก พื้นฐานของคำจำกัดความแต่ละทัศนะจะมีภูมิภาคชนบทลักษณะใดลักษณะหนึ่งเป็นคำจำกัดความ เช่น คำจำกัดความทางการบริหาร ด้านการใช้จำนวนประชากร ด้านการใช้ที่ดินและความหนาแน่น ด้านการใช้กิจกรรมทางเศรษฐกิจและด้านการใช้รูปแบบทางสังคม ซึ่งลักษณะใดลักษณะหนึ่งเพียงอย่างเดียวของชนบทนี้ ไม่สามารถอธิบายถึงลักษณะทางพื้นที่ชนบทได้ทั้งหมด ดังนั้นวิธีการวัดทั้งในเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณจึงเป็นหลักเกณฑ์ที่สำคัญ ในการแสดงคุณสมบัติทางพื้นที่ความเป็นชนบทหลาย ๆ อย่างประกอบเข้าด้วยกัน เช่น อาชีพ สิ่งแวดล้อม ขนาดของชุมชน ความหนาแน่นของประชากร ความเป็นแบบเดียวกันของประชากร ความแตกต่างทางด้านสังคม การเคลื่อนที่และการปฏิสัมพันธ์

การจำแนกแบ่งพื้นที่ชนบทพัฒนาตามสภาพความแตกต่างที่ปรากฏระหว่างพื้นที่ชนบท เป็นแนวความคิดและแนวทางปฏิบัติที่ในปัจจุบันใช้กันอย่างแพร่หลาย เช่น ชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตต่ำหรือชนบทล้าหลัง ชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตปานกลาง และชนบทที่มีศักยภาพการเติบโตสูงหรือชนบทก้าวหน้า

ตารางที่ 2.1 ประชากรในเขตชนบทภูมิภาคต่างๆ ปี 1950-2000

(หน่วย : พันคน)

	1950	1960	1970	1975	1980	1990	2000
โลก	1776924	1973733	2255816	2406771	2567042	2857409	3045956
ภูมิภาคพัฒนาแล้ว	405502	402396	383894	369606	355013	325258	294700
ภูมิภาคกำลังพัฒนา	1371422	1571337	1871922	2037165	2212029	2532151	2751256
แอฟริกา	186986	223290	271355	298281	327963	394881	467923
แอฟริกาตะวันออก	58474	71372	89143	99389	110688	137235	169325
แอฟริกากลาง	22431	26025	30270	31873	33602	37605	42497
แอฟริกาเหนือ	39108	46162	54283	58793	63497	72787	79909
แอฟริกาใต้	8986	10614	13685	15372	17220	20734	23671
แอฟริกาตะวันตก	57987	69117	83974	92854	102956	126520	152521
ลาตินอเมริกา	96411	108982	120670	125728	131042	142283	153695
แคริบเบียน	11120	12500	13520	13933	14364	15204	15744
อเมริกากลาง	21589	15946	30902	33528	36356	42356	48060
อเมริกาใต้เขตตอนล่าง	8962	8402	7984	7687	7407	6860	6338
อเมริกาใต้เขตร้อน	54740	62134	68264	70580	72915	77063	83553
อเมริกาเหนือ	60054	65381	66896	66340	65552	62743	57000
เขตตะวันออก	562008	593246	661713	697437	728292	757036	747621
จีน	496797	532772	605130	643448	676957	710749	704774
ญี่ปุ่น	41648	35384	29945	27696	25576	* 21545	18801
เอเชียตะวันออกอื่นๆ	23563	25090	26638	26293	25759	24742	24046
เอเชียใต้	565336	678453	844886	940033	1046859	1256031	1397199
เอเชียใต้ตะวันออก	147533	178972	226330	254604	284991	344187	383949
เอเชียกลาง	401114	480609	597626	663583	738849	805687	983190
เอเชียใต้ตะวันตก	16689	18872	20930	21846	23019	26157	30060
ยุโรป	191926	189318	179534	173563	167229	154551	141548
ยุโรปตะวันออก	51792	50386	48114	46481	44619	40201	35749
ยุโรปเหนือ	18611	17643	15037	13671	12463	10537	9203
ยุโรปใต้	77350	79861	73424	77190	75939	73264	69683
ยุโรปตะวันตก	44173	41428	37959	36221	34208	30549	26913
โอเชียเนีย	4893	5321	5638	5667	5643	5508	5557
สหภาพโซเวียต	109310	109742	105124	99722	94462	84367	75413

ที่มา : United Nations, 1980 : 14

ตารางที่ 2.2 อัตราเพิ่มของประชากรในพื้นที่ชนบทโดยเฉลี่ยภูมิภาคต่าง ๆ ปี 1950-2000

(เปอร์เซ็นต์)

	1950-1960	1960-1970	1970-1975	1975-1980	1980-1990	1990-2000
โลก	1.05	1.34	1.30	1.29	1.07	0.64
ภูมิภาคพัฒนาแล้ว	-0.08	-0.47	-0.76	-0.81	-0.88	-0.99
ภูมิภาคกำลังพัฒนา	1.36	1.75	1.69	1.65	1.35	0.83
แอฟริกา	1.77	1.95	1.89	1.90	1.86	1.70
แอฟริกาตะวันออก	1.99	2.22	2.18	2.15	2.15	2.10
แอฟริกากลาง	1.49	1.51	1.03	1.06	1.13	1.22
แอฟริกาเหนือ	1.66	1.62	1.60	1.54	1.37	0.93
แอฟริกาใต้	1.67	2.54	2.32	2.27	1.86	1.32
แอฟริกาตะวันตก	1.76	1.95	2.01	2.07	2.06	1.87
ลาตินอเมริกา	1.23	1.02	0.82	0.83	0.82	0.77
แคริบเบียน	1.17	0.78	0.60	0.61	0.57	0.35
อเมริกากลาง	1.84	1.75	1.63	1.62	1.53	1.26
อเมริกาใต้เขตอบอุ่น	-0.65	-0.51	-0.76	-0.74	-0.77	-0.79
อเมริกาใต้เขตร้อน	1.27	0.94	0.67	0.65	0.66	0.71
อเมริกาเหนือ	0.85	0.23	-0.17	-0.24	-0.44	-0.96
เอเชียตะวันออก	0.54	1.09	1.05	0.87	0.39	-0.13
จีน	0.70	1.27	1.23	1.02	0.49	-0.08
ญี่ปุ่น	-1.63	-1.67	-1.56	-1.59	-1.72	-1.36
เอเชียตะวันออกอื่น ๆ	0.63	0.60	-0.26	-0.41	-0.40	-0.29
เอเชียใต้	1.82	2.19	2.13	2.15	1.82	1.07
เอเชียใต้ตะวันออก	1.93	2.35	2.35	2.25	1.89	1.09
เอเชียกลาง	1.81	2.18	2.09	2.15	1.81	1.04
เอเชียใต้ตะวันตก	1.23	1.04	0.86	1.05	1.28	1.39
ยุโรป	-0.14	-0.53	-0.68	-0.74	-0.79	-0.88
ยุโรปตะวันออก	-0.28	-0.46	-0.69	-0.82	-1.04	-1.17
ยุโรปเหนือ	-0.53	-1.60	-1.90	-1.85	-1.68	-1.35
ยุโรปใต้	0.32	-0.18	-0.32	-0.33	-0.36	-0.50
ยุโรปตะวันตก	-0.64	-0.87	-0.94	-1.14	-1.13	-1.27
โอเชียเนีย	0.84	0.58	0.10	-0.08	-0.24	0.09
สหภาพโซเวียต	0.04	-0.43	-1.06	-1.08	-1.13	-1.12

ที่มา : United Nations, 1980 15

ตารางที่ 2.3 อัตราส่วนขอประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชนบทของภูมิภาคต่างๆ ปี 1950-2000

	1950	1960	1970	1975	1980	1990	2000
โลก	71.0	56.11	62.49	60.66	58.69	54.12	48.71
ภูมิภาคพัฒนาแล้ว	47.46	41.27	35.32	32.51	29.85	25.13	21.25
ภูมิภาคกำลังพัฒนา	83.29	78.15	74.18	71.97	69.47	63.54	56.54
แอฟริกา	85.46	81.85	77.15	74.33	71.15	64.30	57.51
แอฟริกาตะวันออก	94.50	92.46	89.31	86.80	83.86	77.28	70.59
แอฟริกากลาง	85.43	81.90	74.84	70.34	65.63	56.35	48.44
แอฟริกาเหนือ	75.49	70.23	63.39	59.88	56.17	48.61	41.66
แอฟริกาใต้	62.73	58.30	56.24	55.19	53.51	48.57	42.10
แอฟริกาตะวันตก	89.85	86.52	82.73	80.42	77.71	71.35	64.08
ลาตินอเมริกา	58.82	50.55	42.63	38.79	35.26	29.30	24.79
แคริบเบียน	66.49	61.78	54.92	51.38	47.85	41.26	35.38
อเมริกากลาง	60.25	53.29	46.12	42.63	39.25	33.05	27.83
อเมริกาใต้เขตตอนบน	35.23	27.26	22.13	19.84	17.82	14.55	12.17
อเมริกาใต้เขตร้อน	63.71	53.64	43.95	39.30	35.15	20.48	23.83
อเมริกาเหนือ	36.16	32.91	29.55	28.01	26.34	22.80	19.24
เอเชียตะวันออก	83.28	75.29	71.39	69.30	66.95	61.37	54.57
จีน	89.00	81.40	78.40	76.71	74.59	68.93	61.39
ญี่ปุ่น	49.80	37.60	28.70	24.92	21.76	17.07	14.14
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	71.39	63.69	52.54	46.57	41.15	32.49	26.97
เอเชียใต้	84.35	82.20	79.55	77.98	76.05	70.90	63.87
เอเชียใต้ตะวันออก	85.17	82.40	79.98	78.62	76.85	71.90	64.90
เอเชียกลาง	84.41	82.81	80.60	79.23	77.47	72.52	65.52
เอเชียใต้ตะวันตก	76.62	67.48	55.52	49.55	44.25	36.51	31.50
ยุโรป	46.30	41.58	36.06	33.55	31.17	26.75	22.89
ยุโรปตะวันออก	58.52	52.10	46.74	43.74	40.69	34.77	29.44
ยุโรปเหนือ	25.68	23.27	18.72	16.68	14.88	12.05	10.08
ยุโรปใต้	58.99	53.85	47.10	43.75	40.59	34.74	29.49
ยุโรปตะวันตก	36.08	30.80	25.62	23.75	21.92	18.64	15.73
โอเชียเนีย	38.76	33.78	29.23	26.65	24.07	19.63	17.03
สหภาพโซเวียต	60.70	51.20	43.30	39.10	35.23	28.72	23.94

ที่มา : ตัดแปลง จาก United Nations, 1980 : 16

คำถามท้ายบท

1. คำจำกัดความของคำว่าชนบทในความหมายทางวิชาการมีคำจำกัดความที่ใช้เกณฑ์แตกต่างกันหลายลักษณะที่สำคัญได้แก่ ? จงอธิบาย
 2. ความเป็นชนบททางพื้นที่ ที่โซโรคินและชิมเมอร์แมนจำแนกประกอบด้วยลักษณะที่สำคัญอะไรบ้าง ? จงอธิบาย
 3. พื้นที่ชนบทบางส่วนที่คนในชนบทมีวิถีชีวิตรูปแบบความเป็นชนบทเปลี่ยนแปลงไปจากส่วนรวมจากการพัฒนา ที่สำคัญได้แก่ ? จงอธิบาย
 4. เขตชนบทก้าวหน้า ชนบทปานกลาง และชนบทล้าหลังของพื้นที่ชนบทไทยมีลักษณะและโครงสร้างแตกต่างกันเช่นไร ? จงอธิบาย
-